

Elaboració de les atxes de Reis de Tona

Tona

Ubicació

Comarca: Osona

Coordenades:

Latitud: 41.85001

Longitud: 2.22912

UTM Est (X): 436008

UTM Nord (Y): 4633410

Classificació

Número de fitxa 08283 - 262

Àmbit: Patrimoni immaterial

Tipologia Tècnica artesanal

Estil / època: Contemporani

Segle XX

Estat de conservació Bo

Protecció Inexistent

Tipus de protecció: Inexistent

Accés Fàcil

Ús actual: Lúdic/Cultural

Titularitat Pública

Fitxes associades:

[Festa de Reis](#)

Autoria de la fitxa Josep Anton Pérez Arriaga (TRÍADE serveis Culturals)

Data de registre de la fitxa: dc., 05/06/2024 - 22:21

Descripció

Les atxes es construeixen amb espígol verd o barballó (*Lavandula angustifolia*), que es recull a la tardor, s'asseca i es guarda protegit de la humitat. Es necessita una canya per atxa, també assecada prèviament, i el cordill per lligar els grapats d'espígol que es col·loquen de manera que ni la canya ni el cordill es vegi.

Les comencen a fer dos o tres setmanes abans de la Festa de Reis d'Orient, amb la qual està vinculada, ja que es tracta que els infants del poble les encenguin el 5 de gener a l'arribada dels reis, per tal de donar-los la benvinguda i que no s'oblidin de cap infant quan passin a portar regals.

Observacions:

Imatges cedides per l'Ajuntament de Tona.

Història

Es desconeix quan comença la tradició de fer les atxes, és una tradició compartida amb altres pobles d'Osona i del Moianès.

L'any 1951, el tonenc Josep Cruells va enviar una carta al folklorista Joan Amades per informar-lo dels costums locals. Un document escrit que retrata molt bé aquesta tradició en l'època anterior a la cavalcada: *"El dia 5 de gener, vigília dels Sants Reis, la mainada de Tona, un cop han sentit el toc d'oració, es posen davant les portes de llurs cases per fer els Reis; és de notar que fins ara aquest costum guarda en nostre poble tot el seu tipisme primitiu, doncs encara s'utilitzen com a lluminàries les típiques atxes de barballó (espígol), que en el fort del seu cremar donen als carrers un dantesc aspecte, a la vegada que el deixen perfumat per unes hores amb la bona flaire d'aquesta herba; aquestes atxes consisteixen en una canya d'una llargària quasi sempre exagerada per l'edat de l'infant que ha d'aguantar-la, la qual es va vestint amb manadets de barballó que se subjecten amb un cordill; un cop ja enceses, han d'abrandar-se perquè no s'apaguin, cosa que generalment solen fer quasi sempre la gent gran, el pare, la mare, o bé un germà o germana, mentre que el menut, aguantant per un cap d'una manera força hipotètica i seguint amb el seu petit cos el moviment del brandeix, crida més aviat que no canta, amb tota la força dels seus tendres pulmons: (Els Reis, els Reis, els Reis de l'Orient / porten coses per a la pobra gent.) Aquesta demanda té la seva resposta, que es donen ells mateixos a continuació, ja que sense parar segueixen cridant: (Si, fillet, / coca blanca / i torronet. / Els Reis, els Reis, etc.) així segueixen cridant, fins que s'ha consumit tot el barballó que contenia la canya. D'uns anys en aquesta part, després de cremades les atxes perquè el foc no pugui espantar els cavalls, sol fer-se visible pels carrers del poble una cavalcada precedida pels sants Reis de l'Orient".* (LLEOPART, 2018)

Segons Amadeu Lleopart, aquesta tradició tonenca, pot tenir la funció de guiar fins al poble, per mitjà de l'olor i la llum, els tres personatges màgics que arriben la nit del 5 de gener, encara que originàriament fossin invisibles, ha anat canviant i ha perdut alguns elements ben genuïns. Especialment dos: el fet d'encendre les atxes davant la porta de casa (el creixement de Tona i l'itinerari de la cavalcada comporten que avui tothom s'aplegui als carrers cèntrics) i la cantarella que acompanyava el moviment de fer anar amunt i avall la torxa (mantinguda, actualment, només per algunes famílies). És possible, que la crema del barballó hagués estat relacionada amb algun ritus col·lectiu de purificació i protecció del poble i alhora de la llar; per això es feia davant de casa. Segons el mateix autor, és probable que les atxes, formessin part de celebracions o rituals antics del temps del solstici d'hivern, i van ser aprofitades per a l'activitat de rebre els Reis Mags. Això succeïa abans que hi hagués cavalcades (LLEOPART, 2018).

Bibliografia

LLEOPART, Amadeu (2018). “La nit de Reis: atxes i soroll. Vestigis vius de celebracions i creences antigues?”. Llibre de Tona.

